

Logopedická diagnostika u dětských bilingvních pacientů s vývojovou poruchou jazyka

Speech and Language Assessment in Bilingual Children with Developmental Language Disorder

Mgr. Anna Chromá¹ ORCID 0009-0008-3264-3218

¹Klinická logopedie PaedDr. Věry Kopicové, Zdislavická 720/2, 142 00 Praha 4, Česká republika

annachroma@email.cz

Abstrakt

Cílem tohoto přehledového článku je uvedení do problematiky bilingvismu a diagnostiky vývojové poruchy jazyka u bilingvních dětí v kontextu dosavadních vědeckých poznatků. S ohledem na geopolitickou situaci lze konstatovat, že bilingvních pacientů v praxích klinických logopedů přibývá. Porozumění specifikům bilingvního vývoje a znalost možností diagnostiky v českém jazykovém prostředí je důležitým předpokladem pro naplnění na důkazech založené praxe. Klinický logoped by měl v rámci diagnostiky umět aplikovat odlišné přístupy dle typu bilingvismu, využívat dynamickou diagnostiku a dostupné nástroje umožňující zhodnocení obou jazyků. Zcela zásadní je znalost odlišností jazykového vývoje bilingvních jedinců a z toho plynoucí nemožnost aplikace monolingvních norem.

Abstract

The aim of this review article is to introduce the issue of bilingualism and the diagnostic process of developmental language disorder in bilingual children in the context of current scientific knowledge. With regard to the geopolitical situation, it can be stated that the number of bilingual patients of Clinical Speech Therapists is increasing. Understanding the specifics of bilingual development and knowledge of diagnostic options in the Czech language environment is an important prerequisite for the implementation of evidence-based practice. A Clinical Speech Therapist should be able to apply different approaches to diagnosis, according to the type of bilingualism,

and to use dynamic diagnostics and available tools for assessment of both languages. Understanding the differences in bilingual language development and the impossibility of applying monolingual norms is absolutely crucial.

Klíčová slova

Bilingvismus, vývojová porucha jazyka, logopedická diagnostika.

Keywords

bilingualism, developmental language disorder, speech-language assessment.

Úvod

Znalost problematiky intaktního jazykového vývoje bilingvních jedinců je zcela zásadní pro schopnost klinického logopeda kompetentně diagnostikovat a následně vést terapii věnovanou bilingvním pacientům s poruchou řečové komunikace. Bilingvismus či multilingvismus není příčinou poruchy řečové komunikace, nicméně ovlivňuje jak diagnostický, tak následný terapeutický proces (Paradis et al., 2011; Pospíšilová et al., 2021). Chybné diagnostikování bilingvních jedinců, ať už směrem k diagnostice falešně negativní či diagnostice falešně pozitivní, může mít v obou případech nepříznivý dopad na další vývoj jedince v oblasti sebepojetí, vzdělávání a možných příležitostí (Paradis et al., 2011). V česky psané odborné literatuře se problematikou jazykového vývoje bilingvních jedinců zabývají zejména lingvisté a psychologové (Jarůšková et al., 2024; Lachout 2018; Morgensternová et al., 2011), klinická logopedie se tématu bilingvismu a jeho vztahu k poruchám řečové komunikace věnuje pouze okrajově (Neubauer et al., 2018).

Bilingvismus

Definice bilingvismu jsou mnohé, pro naši praxi je nicméně zásadní odlišit dva hlavní subtypy bilingvismu, a to bilingvismus simultánní a bilingvismus sekvenční/sukcesivní. Bilingvismus simultánní označuje nabývání obou jazyků od narození do období raného dětství, oproti tomu sukcesivní (často také označovaný jako sekvenční) bilingvismus označuje nejprve osvojení určité kompetence v jednom jazyce a až poté kontakt s jazykem druhým (Morgensternová et al., 2011). V cizojazyčné literatuře se pro sekvenčně bilingvní osoby také užívá pojem *second language learners*. Často se jedná

o jedince pocházející z rodin, kde se v domácnosti hovoří minoritním jazykem a s jazykem majority se dítě dostává do pravidelného kontaktu až s nástupem do vzdělávacích institucí. Za určitý věkový mezník k odlišení obou typů bilingvismu se obecně považuje 3. rok věku dítěte, kdy lze z hlediska slovní zásoby a gramatiky předpokládat již poměrně dobré základy prvního jazyka. Zároveň jsou dokázány rozdíly v jazykových dovednostech, není-li jedinec jazyku vystaven od narození nebo právě do třetího až čtvrtého roku věku (Paradis et al., 2011).

Vývoj jazyka u simultánně bilingvních jedinců

Je všeobecně rozšířeným mýtem, že simultánně bilingvní děti procházejí milníky v raném jazykovém vývoji pomaleji nežli jejich monolingvní vrstevníci. Z hlediska raného vývoje procházejí bilingvní děti fází prvních slov a prvních dvouslovných spojení ve stejném věku jako děti monolingvní, tj. první slova lze očekávat kolem jednoho roku věku a první dvouslovná spojení před 2. rokem věku (Muszynska et al., 2025). V komparaci s monolingvními dětmi lze očekávat nižší lexikální akvizici, zejména z toho důvodu, že v každém z jazyků je samozřejmě nižší míra inputu nežli u monolingvních dětí. V tomto případě ale hovoříme o nižší slovní zásobě, měříme-li každý z jazyků zvlášť a porovnáváme-li slovní zásobu s monolingvní normou. Větší diskrepance mezi slovní zásobou monolingvních a bilingvních dětí je pak výrazně patrná u méně dominantního jazyku (Altman et al., 2018). Nižší úroveň slovní zásoby nicméně nebyla potvrzena, pokud byl k testování bilingvních jedinců užit jejich totální slovník, tedy slovník, který bere do úvahy oba jazyky. Totální slovník započítává bod za naplnění pojmu v kterémkoliv z jazyků, tj. pokud má dítě pro psa dva různé výrazy (např. dog a pes), pak jsou mu započítány dva body. V takovém případě dosahoval slovník tříletých bilingvních dětí úroveň monolingvních vrstevníků (Höhle et al., 2020). Nárůst slovní zásoby je vedle běžných faktorů majících vliv také na vývoj u monolingvních dětí silně ovlivněn mírou a kvalitou inputu, které se jedinci dostává (Hoff, Core, 2013; Kohnert, 2013), a také dominancí jednoho z jazyků, přičemž v dominantním jazyce bývá nárůst slovní zásoby markantnější (Höhle et al., 2020). Bilingvismus je dynamický proces a ve většině případů je v určitou fázi života jeden z jazyků dominantnější oproti druhému. Jazyková dominance označuje relativní schopnosti jedince v každém z jeho jazyků, kdy dominance může korelovat s vyšší jazykovou znalostí, ale ne výlučně. Měření dominance může

podléhat jak objektivním, tak subjektivním kritériím. Mezi objektivní kritéria můžeme řadit mimo jiné např. měření slovní zásoby, morfologicko-syntaktické dovednosti či průměrnou délku výpovědi. K subjektivním kritériím pak patří dotazníková šetření, která měří např. frekvenci užívání, historii užívání nebo postoj k jazyku (Olson, 2023). V případě dospělé populace je v zahraničí k měření velmi často užíván *The Bilingual Language Profile* (Birdsong et al., 2012), u dětí bývá užito např. *Language Exposure Assessment Tool* (DeanDa et al., 2016), česká verze dotazníkového šetření zatím chybí. V rámci vývoje je pro simultánní bilingvismus typické ovlivňování jednoho jazyka druhým napříč jazykovými rovinami (Paradis et al., 2011). Nejprobádanější je toto ovlivňování v rámci morfologicko-syntaktické roviny, kdy dochází k nadměrnému užití či nadměrné akceptaci morfologicko-syntaktických pravidel jednoho jazyka v rámci jazyka druhého a tento vliv se v dětském věku signifikantně nemění. Silnější vliv je v případě simultánně bilingvních dětí pozorován směrem od jazyka majoritního k jazyku minoritnímu (Van Dijk et al., 2021). Tento vliv nemusí mít vždy za následek dysgramatickou produkci v jednom z jazyků, nicméně může zapříčinit nadměrné užití určitého gramatického jevu, které je typický pro jeden jazyk, nikoliv však pro druhý (např. nadměrné užívání podmětu ve větě), což se projeví jako odlišnost v pragmatickém užití jazyka (Paradis, Navarro, 2003). Vývoj gramatiky je v každém z jazyků silně ovlivněn mírou jazykové zkušenosti, kterou dítě v daném jazyce nabylo. Thordardottir (2014) dokládá, že pokud jsou děti vystaveny oběma jazykům v dostatečně silné míře, nemusí se vždy jejich akvizice morfologie lišit od monolingvní normy. Naopak pokud byl input signifikantně nízký, došlo k negativnímu vlivu na vývoj morfologicko-syntaktické roviny. Specifikem vývoje jazyka u simultánně bilingvních jedinců je tzv. code-mixing, kdy během konverzace či jedné výpovědi dochází k užití prvků z obou jazyků, a to buď přímo v rámci jedné větné promluvy, nebo mezi větnými promluvami. Míra, do jaké k mixování dochází, je individuální, nicméně téměř každý bilingvní jedinec má s mixováním jazykových kódů zkušenost. Je nutné zdůraznit, že se primárně nejedná o projev poruchy řečové komunikace, ale o specifikum, které je pro simultánní bilingvismus typické, a ve většině případů se bilingvní jedinec naučí přizpůsobit monolingvní normě (Paradis et al., 2011).

Vývoj druhého jazyka u sekvenčně bilingvních jedinců

Výše jsme uvedli, že sekvenčním bilingvismem označujeme situaci, kdy se přibližně kolem třetího roku věku dítě dostává do kontaktu s druhým jazykem, tedy ve chvíli, kdy

je první z jazyků již poměrně rozvinut. Je nutné podotknout, že situace sekvenčního bilingvismu velmi často nastává u dětí pocházejících z kulturních a jazykových menšin, kdy je jazyk domácnosti odlišný od jazyka majoritního, a může se jednat o děti z rodin s nižším socioekonomickým statusem (Deanda et al., 2015). U těchto dětí v rámci vývoje druhého jazyka můžeme pozorovat nonverbální periodu, na ní navazující období užívání naučených frází, které postupně graduje ve spontánnější a produktivnější užití jazyka. Toto období, kdy je užití druhého jazyka ještě značně odlišné od monolingvních vrstevníků, je označováno jako *interlanguage*. Otázka, zda a kdy dojde k nabytí jazykových dovedností srovnatelných s monolingvními vrstevníky napříč jazykovými rovinami závisí na mnoha faktorech. Rychlost, s jakou si děti druhý jazyk osvojují, je závislá na kvalitativních a kvantitativních aspektech jazykového inputu a outputu, na kognitivních předpokladech pro učení se jazyku, věku dítěte, blízkosti obou jazyků a také vzdělání matky (Paradis, 2016). Je nutné si uvědomit, že jazykový input je v případě sekvenčně bilingvních dětí často nerovnoměrně rozdělen mezi dva jazyky a osvojování druhého jazyka je výrazně ovlivněno tím, v jaké kvalitě s ním dítě přichází do styku. Obecně se věřilo, že čím dříve dítě přichází s druhým jazykem do styku, tím rychleji si jej osvojí. Tato hypotéza vycházela z porovnávání jedinců, kteří druhý jazyk nabyli v dětském věku, s jedinci, kteří druhý jazyk nabyli v dospělosti. Pokud však porovnáme pouze sekvenčně bilingvní jedince, kteří druhý jazyk nabyli v dětském věku, výzkum spíše dokazuje opačný fenomén, tedy, že čím starší dítě, tím k rychlejšímu nabývání druhého jazyka dochází (Paradis, 2019). Vyšší věk počátku expozice druhému jazyku má pozitivní vliv také na rozvoj jazyka domácnosti (Montrul, 2016). Délka vystavení druhému jazyku je pozitivně spojena s nárůstem slovní zásoby, morfologickou přesností, lepšími narativními schopnostmi a větším užitím komplexních vět. Výzkum naznačuje, že vyšší input v majoritním jazyce ze strany rodičů nemá výraznější vliv na rozvoj jazykových schopností v tomto jazyce u dítěte školního věku, nicméně pokud v rámci domácnosti majoritní jazyk užívají sourozenci, byl pozitivní vliv na rozvoj druhého jazyka prokázán (Bridges, Hoff, 2014). Je nutné zmínit také vliv socioemoční pohody, kdy byl u dětí z uprchlických rodin prokázán negativní vliv hyperaktivity a problémového chování na výkon jak v jazyce domácnosti, tak jazyce majority (Soto–Corominas et al., 2020). Co se týče expresivního užití jazyka, výzkum předpokládá, že k dosažení monolingvní normy stran slovní zásoby a gramotnosti dochází cca během 3–7 let, ale

může to být i déle. V rámci morfologických dovedností zůstává otázkou, zda se to vždy podaří (Paradis, 2016). V předškolním věku tedy sekvenčně bilingvní děti zpravidla dosahují v majoritním jazyce nižších výsledků v rámci porozumění i exprese (Chan, 2023), což je zásadní pro klinickou praxi, uvážíme-li, že do péče klinického logopeda se často dostávají děti ve věku, kdy jsou jejich schopnosti v majoritním jazyce stále nerozvinuty. Je zásadní, abychom nekriticky neužívali monolingvní normu jako referenční bod ani u dětí, u nichž již expozice druhému jazyku dosáhla v rámci předškolního či školního vzdělávání tří let (Paradis, 2016).

Vývojová porucha jazyka

Během let 2016 a 2017 byl pomocí mezinárodního a multidisciplinárního konsenzu definován pojem vývojové jazykové poruchy, jakožto potíží v jazykovém vývoji, které nejsou přímo asociovány s jinou biomedicínskou etiologií a mají výrazný dopad na život jedince (Bishop et al., 2017). Pro pojem vývojové poruchy jazyka byl v českém kontextu dříve užíván termín vývojová dysfázie. V českém překladu revize ICD-11 je užit pojem vývojová porucha jazyka, která je charakterizována perzistentními deficity v nabývání, rozumění, produkci či užívání jazyka (mluveného nebo znakového). Vznik poruchy je v raném dětství a porucha výrazně limituje schopnost jedince komunikovat. Rozumění, exprese a užití jazyka je nižší, nežli odpovídá fyziologickému věku jedince, a jazykové deficity nemůžeme vysvětlit jinou neurovývojovou poruchou, poruchou intelektu, smyslovým postižením či neurologickým onemocněním zahrnujícím úrazy mozku nebo jeho infekce. Jako diagnostická kritéria jsou uváděny obtíže ve fonologickém uvědomování, obtíže v syntaxi, morfologii, gramatice, sémantice, narativních schopnostech, konverzačním diskurzu a pragmatice (WHO, 2022). Vývojová porucha jazyka je kromě narušení jazyka spojena také s dalšími deficity, např. se projevuje v narušení exekutivních funkcí, jako je verbální pracovní paměť a udržovaná pozornost, a v narušení v teorii mysli (Nilsson, De López, 2016; Sanhueza et al., 2024; Niu et al., 2024), přičemž deficity ve verbální pracovní paměti byly autory metaanalýzy zkoumající exekutivní funkce u dětí s vývojovou poruchou jazyka označeny za marker vývojové poruchy jazyka nezávislý na věku či jazyku (Niu et al., 2024). Mezi prediktory vývojové poruchy jazyka je udáváno opoždění v užití gest, nízká úroveň receptivního a/nebo expresivního slovníku, narušené porozumění syntaxe a absence dvouslovných spojení do 30 měsíců věku. Pozitivní rodinná anamnéza vývojové poruchy jazyka je považována

za výrazný prediktor, zatímco ostatní biologické faktory jako mužské pohlaví, prenatální a perinatální faktory jsou relevantní zejména v prvních letech věku. Jistá, byť nižší míra prediktivity je pak udávána také u nízkého socioekonomického statutu, jazykového inputu a kvality komunikační interakce (Sansavini et al., 2021). Prevalence vývojové poruchy jazyka je přibližně 7,4 % s častějším výskytem u chlapců a často se objevuje v komorbiditě s dalšími neurovývojovými poruchami (Pospíšilová et al., 2021). Diagnostika vývojové poruchy jazyka by dle konsenzu učiněného v rámci CATALISE měla zahrnovat jak výsledky standardizovaných testů, tak další diagnostické metody, které pomohou postihnout základní kritérium vývojové jazykové poruchy, tedy zda jazyková porucha postihuje schopnost sociální interakce a/ nebo edukační proces jedince (Bishop et al, 2017). Diagnostika by měla být provedena včas, aby mohla být započata vhodná terapie rozvíjející jazykové dovednosti a aby bylo sníženo riziko dalších následků poruchy, jako jsou poruchy učení, behaviorální, psychiatrické, emoční a socioadaptační potíže. Optimální věk určení diagnózy nebyl zatím stanoven, zejména z důvodu obtíží v rozlišení opoždění a poruchy, přirozené variability vývoje jazyka a komunikace mezi 3. a 5. rokem a odlišného věkového období, ve kterém je možné spolehlivě měřit jednotlivé jazykové dovednosti (Sansavini et al., 2021). V rámci diagnostiky vývojové poruchy jazyka vydala Asociace klinických logopedů České republiky standard péče o pacienty s vývojovou poruchou jazyka, jehož součástí jsou diagnostické postupy, minimální povinná a další doplňující vyšetření, která by měl klinický logoped ve své praxi užívat (Pospíšilová, 2022).

Vývojová porucha jazyka a bilingvismus

Dle Paradis (2016) simultánně bilingvní děti s vývojovou poruchou jazyka mohou dosáhnout srovnatelné jazykové schopnosti jako jejich monolingvní vrstevníci s vývojovou poruchou jazyka, současně výzkum to stejné dokládá pro osoby s Downovým syndromem a poruchou autistického spektra. Simultánní bilingvismus není příčinou vývojové poruchy jazyka a zároveň vývojová porucha jazyka neznemožňuje, aby se jedinec simultánně bilingvní stal. Dle Kohnert (2013) je pro klinickou praxi zásadní implikace, že eliminací jednoho z jazyků nedojde ke zlepšení či léčbě vývojové poruchy jazyka a případné doporučení eliminace vytrhává jazyk z jeho sociálního kontextu. Simultánně bilingvní děti s vývojovou poruchou jazyka mají obtíže jak verbálního, tak nonverbálního charakteru stejně jako jejich monolingvní vrstevníci s vývojovou poruchou jazyka. Bedore a Peña (2008) udávají nižší úroveň expresivního i receptivního

slovníku, obtíže v pojmenovávání a výbavnosti slov a obtíže v morfologicko-syntaktické rovině, které jsou pozorovatelné v obou jazycích. Narušení exekutivních funkcí, zejména krátkodobé pracovní paměti, bylo prokázáno jak u monolingvních, tak bilingvních dětí s vývojovou poruchou jazyka (Boerma, Blom, 2020). Paradis (2016) uvádí, že sekvenčně bilingvní děti s vývojovou poruchou jazyka, u nichž byla angličtina druhým jazykem, neužívají stejné zdroje jako jejich typicky se vyvíjející sekvenčně bilingvní vrstevníci. U dětí s vývojovou poruchou jazyka, na rozdíl od typicky se vyvíjejících vrstevníků, dochází ke zlepšení v morfologii s přibývajícím věkem, nikoliv s vyšší mírou expozice jazyku. Tyto děti nebenefitují z transferu mezi jazyky a vykazují horší výsledky v opakování pseudoslov.

Diagnostika vývojové poruchy jazyka u bilingvních dětí

Dle IALP je doporučeno vyšetření obou jazyků dítěte (IALP, 2022). Dané doporučení může dle Paradis a kol. (2011) v praxi narážet na několik problémů, jako je nedostatečná znalost logopeda o vývoji druhého jazyka, chybějící testové baterie, neschopnost logopeda testové baterie administrovat v obou jazycích či chybějící služby tlumočnicků a kulturních pracovníků. Dalším problémem může být, že aktuální jazykové schopnosti sekvenčně bilingvního dítěte jsou v minoritním jazyce slabé, protože se právě nachází ve fázi, kdy jazyk minority pomalu ztrácí proti jazyku majoritnímu. Autoři jako zásadní součást diagnostiky bilingvních dětí uvádějí získání informací o obou jazycích, o míře expozice jazykům a o kulturním zázemí. Dále doporučují užití bilingvní nebo místní normy (je-li k dispozici) a užití dynamické diagnostiky. V případě nemožnosti vyšetřit první jazyk u sekvenčně bilingvního dítěte doporučuje Paradis (2016) vedle užití dostupných testů také dotazníkové šetření pro rodiče. V rámci dotazníkových šetření je v zahraničí často užíván MacArthur-Bates Communicative Development Inventories, českou verzi lze užít pod názvem DOVYKO II (Smolík et al., 2017). Dále je v anglicky mluvících zemích užíván ALDeQ, the Alberta Language and Development Questionnaire, který byl vyvinut za účelem mapování domácího jazyka, a na něj navazující ALEQ, Alberta Language Environment Questionnaire, který byl vyvinut za účelem získání informací o jazykové zkušenosti a demografickém prostředí (Abutbul-Oz, Armon-Lotem, 2022). Na základě těchto dotazníků pak autoři Abutbul-Oz a Armon-Lotem vytvořili The Bilingual Parent Questionnaire, BIPAQ. Další verzí dotazníku je také PaBIQ, který má slovenskou verzi (Kapalková, 2020). Slovenskou verzi má také Beirut-Tours Questionnaire, který

také vychází z ALEQ a ALDeO (Kapalková, 2017). Česká verze dotazníků vycházejících z ALEQ a ALDeO zatím chybí. Ebert (2020) se ve výzkumu zabývá využitím analýzy jazykového vzorku za užití dostupných testů k vyšetření narativních schopností, přičemž pozitivně hodnotí užití testu MAIN (Gagarina et al., 2016), který poskytuje možnost vyšetření dítěte v obou jazycích. Andreou a Lemoni (2020) v systematickém přehledu uvádí, že makrostruktura narace je relativně nezávislá na znalosti určitého jazyka, zatímco mikrostruktura je závislejší na míře inputu a zkušenosti s daným jazykem. Bilingvní jedinci s vývojovou poruchou jazyka vykazují oproti typicky se vyvíjejícím bilingvním vrstevníkům nejpatrnější rozdíly v rámci mikrostruktury narace. Výsledky výzkumů zabývajících se rozdíly v makrostruktuře narace u bilingvních jedinců jsou nekonzistentní. Kliničtí logopedi mají k dispozici českou adaptaci MAIN (Nováková Schöffelová, 2020). Dalším diskutovaným diagnostickým nástrojem je opakování pseudoslov, které je běžně užívaným nástrojem při diagnostikování monolingvních jedinců s vývojovou poruchou jazyka. Výzkum užití opakování pseudoslov u bilingvních jedinců je zatím nejednoznačný (Thordardottir, Reid, 2022). Farabolini a kolegové (2021) uvádějí, že pro diagnostiku je důležité rozlišovat mezi užitím pseudoslov, která se podobají jazyku, a kroslingvistických pseudoslov, přičemž uijeme-li pseudoslova podobající se jazyku, musíme mít na paměti, že výkon může být ovlivněn lexikálními dovednostmi v daném jazyce. Boerma a kolegové (2015) dospěli testováním quasi-univerzálních pseudoslov (slov, která se podobají strukturou většině světových jazyků) k závěru, že mají pro diagnostiku vývojové poruchy jazyka u sekvenčně bilingvních dětí vyšší přesnost nežli pseudoslova odvislá od konkrétního jazyka. Diagnostická přesnost testů opakování pseudoslov je vyšší u dětí předškolního či mladšího školního věku, ve školním věku již test nemá příliš vypovídající hodnotu (Schwob et al., 2021). V českém prostředí existuje test opakování pseudoslov z Baterie testů fonologických schopností (Seidlová Málková, Smolík, 2014). Za zmínku v českém kontextu stojí také diplomová práce Stiborské (2024), přinášející překlad testu GAPS – The Grammar and Phonology Screen, který autorka ověřila na vzorku 50 typicky se vyvíjejících dětí. Současně je třeba brát v úvahu limity této práce, zejména nízký počet testovaných dětí. V rámci testování rané gramotnosti lze užít multijazykovou baterii MABEL, která aktuálně umožňuje hodnocení osvojování čtení a psaní s normami do 2. třídy základní školy, a mapování

prediktorů gramotnosti od posledního ročníku mateřské školy. Testová baterie aktuálně existuje v devíti jazycích a má českou verzi (Caravolas et al., 2019).

Závěr

Děti s vývojovou poruchou jazyka se mohou stát bilingvními a bilingvismus není příčinou poruchy řečové komunikace, proto není s ohledem na sociální kontext eliminace jednoho z jazyků u těchto dětí doporučována. Diagnostika bilingvních dětí by měla proběhnout v obou jazycích, což klade na klinické logopedy vysoké nároky, zejména mají-li testovat jazyk, kterým sami nehovoří, a nemají-li v tomto jazyce k dispozici diagnostické nástroje a případnou pomoc tlumočnicků či interkulturních pracovníků. V rámci diagnostiky je nutné rozlišovat mezi sekvenčním a simultánním bilingvismem, získat dostatek informací o míře expozice jazyku a kvalitě inputu, užívat dynamickou diagnostiku a vyvarovat se nekritického užívání monolingvních norem. Je dokázáno, že dotazníky pro rodiče mohou sloužit jako dobrý zdroj informací, existují již v jazykově blízké slovenské verzi, český překlad však bohužel zatím chybí. V rámci české praxe máme k dispozici vyšetření narativních schopností pomocí MAIN, dotazníkové šetření DOVYKO II, test opakování pseudoslov, u něž je ovšem pro závěry nutné brát v úvahu povahu pseudoslov, a vyšetření rané gramotnosti pomocí baterie MABEL. Tvorba dalších diagnostických materiálů, zejména výše uvedený překlad dotazníkového šetření, by pro českou klinickou praxi měla významný přínos.

Literatura

ABUTBUL-OZ, H. a ARMON-LOTEM, S., 2022. *Parent Questionnaires in Screening for Developmental Language Disorder Among Bilingual Children in Speech and Language Clinics*. Online. *Frontiers in Education*, vol. 7. DOI: 10.3389/educ.2022.846111. Dostupné z: [Frontiers | Parent Questionnaires in Screening for Developmental Language Disorder Among Bilingual Children in Speech and Language Clinics](#). [citováno 2025-02-22].

ALTMAN, C.; GOLDSTEIN, T. a ARMON-LOTEM, S., 2018. *Vocabulary, Metalinguistic Awareness and Language Dominance Among Bilingual Preschool Children*. Online. *Frontiers in Psychology*, vol. 9. DOI: 10.3389/fpsyg.2018.01953. Dostupné z: [Frontiers | Vocabulary, Metalinguistic Awareness and Language Dominance Among Bilingual Preschool Children](#). [citováno 2025-02-22].

ANDREOU, G. a LEMONI, G., 2020. *Narrative Skills of Monolingual and Bilingual Pre-School and Primary School Children with Developmental Language Disorder (DLD): A Systematic Review*. Online. *Open Journal of Modern Linguistics*, vol. 10, no. 5, s. 429-458. DOI: 10.4236/ojml.2020.105026. Dostupné z: [Narrative Skills of Monolingual and Bilingual Pre-School and Primary School Children with Developmental Language Disorder \(DLD\): A Systematic Review](#). [citováno 2025-02-22].

BEDORE, L. M. a PEÑA, E. D., 2008. *Assessment of Bilingual Children for Identification of Language Impairment: Current Findings and Implications for Practice*. Online. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, vol. 11, no. 1, s. 1-29. DOI: 10.2167/beb392.0. Dostupné z: [Assessment of](#)

[Bilingual Children for Identification of Language Impairment: Current Findings and Implications for Practice: International Journal of Bilingual Education and Bilingualism: Vol 11, No 1.](#) [citováno 2025-02-22].

BIRDSONG, D.; GERTKEN, L. M. a AMENGUAL M., 2012. *Bilingual Language Profile: An Easy-to-Use Instrument to Assess Bilingualism*. Austin, USA: COERLL, University of Texas at Austin. Dostupné z: [Bilingual Language Profile | An Easy-to-Use Instrument to Assess Bilingualism](#). [citováno 2025-02-22].

BISHOP, D. V. M.; SNOWLING, M. J.; THOMPSON, P. A. a GREENHALGH, T., 2017 *Phase 2 of CATALISE: a multinational and multidisciplinary Delphi consensus study of problems with language development: Terminology*. Online. Journal of Child Psychology and Psychiatry, vol. 58, no. 10, s. 1068-1080. DOI: 10.1111/jcs.12721. Dostupné z: [Phase 2 of CATALISE: a multinational and multidisciplinary Delphi consensus study of problems with language development: Terminology - Bishop - 2017 - Journal of Child Psychology and Psychiatry - Wiley Online Library](#). [citováno 2025-02-22].

BOERMA, T.; CHIAT, S.; LESEMAN, P.; TIMMERMEISTER, M.; WIJNEN, F. et al., 2015. *A Quasi-Universal Nonword Repetition Task as a Diagnostic Tool for Bilingual Children Learning Dutch as a Second Language*. Online. Journal of Speech, Language, and Hearing Research, vol. 58, no. 6, s. 1747-1760. DOI: 10.1044/2015_JSLHR-L-15-0058. Dostupné z: [A Quasi-Universal Nonword Repetition Task as a Diagnostic Tool for Bilingual Children Learning Dutch as a Second Language | Journal of Speech, Language, and Hearing Research](#). [citováno 2025-02-22].

BOERMA, T. a BLOM, E., 2020. *Effects of developmental language disorder and bilingualism on children's executive functioning: A longitudinal study*. Online. Research in Developmental Disabilities, vol. 107. DOI: 10.1016/j.ridd.2020.103782. Dostupné z: [Effects of developmental language disorder and bilingualism on children's executive functioning: A longitudinal study - ScienceDirect](#). [citováno 2025-02-22].

BRIDGES, K. a HOFF, E., 2014. *Older sibling influences on the language environment and language development of toddlers in bilingual homes*. Online. Applied Psycholinguistics, vol. 35, no. 2, s. 225-241. DOI: 10.1017/S0142716412000379. Dostupné z: [Older sibling influences on the language environment and language development of toddlers in bilingual homes | Applied Psycholinguistics | Cambridge Core](#). [citováno 2025-02-22].

CARAVOLAS, M.; MIKULAJOVÁ, M.; DEFIOR S. a SEIDLOVÁ MÁLKOVÁ, G., 2019. *Multilanguage Assessment Battery of Early Literacy*. Dostupné z: <https://www.eldel-mabel.net/>. [citováno 2025-02-22].

CHAN, S. W. Y.; CHEUNG, W. M. a MARTON, F., 2023. *The early language gap between first- and second-language learners: acquisition of Chinese characters among preschoolers*. Online. Frontiers in Psychology, vol. 14. DOI: 10.3389/fpsyg.2023.1142128. Dostupné z: [Frontiers | The early language gap between first- and second-language learners: acquisition of Chinese characters among preschoolers](#). [citováno 2025-02-22].

DEANDA, S.; ARIAS-TREJO, N.; POULIN-DUBOIS, D.; ZESIGER, P. a FRIEND, M., 2015. *Minimal second language exposure, SES, and early word comprehension: New evidence from a direct assessment*. Online. Bilingualism: Language and Cognition, vol. 19, no. 1, s. 162-180. DOI: 10.1017/S1366728914000820. Dostupné z: [Minimal second language exposure, SES, and early word comprehension: New evidence from a direct assessment* | Bilingualism: Language and Cognition | Cambridge Core](#). [citováno 2025-02-22].

DEANDA, S.; BOSCH, L.; POULIN-DUBOIS, D.; ZESIGER, P. a FRIEND, M., 2016. *The Language Exposure Assessment Tool: Quantifying Language Exposure in Infants and Children*. Online. Journal of Speech, Language, and Hearing Research, vol. 59, no. 6, s. 1346-1356. DOI: 10.1044/2016_JSLHR-L-15-0234. Dostupné z: [The Language Exposure Assessment Tool: Quantifying Language Exposure in Infants and Children | Journal of Speech, Language, and Hearing Research](#). [citováno 2025-02-22].

EBERT, K. D., 2020. *Language sample analysis with bilingual children: Translating research to practice*. Online. Topics in Language Disorders, vol. 40, no. 2, s. 182-201. DOI: 10.1097/TLD.0000000000000209. Dostupné z: <https://conservancy.umn.edu/bitstreams/0fee12df-6012-4ccc-b616-762a67cdb6ee/download>. [citováno 2025-02-22].

FARABOLINI, G.; RINALDI, P.; CASELLI, M. C. a CRISTIA, A., 2022. *Non-word repetition in bilingual children: the role of language exposure, vocabulary scores and environmental factors*. Online. Speech, Language and Hearing, vol. 25, no. 3, s. 283-298. DOI: 10.1080/2050571X.2021.1879609. Dostupné z: [Non-word repetition in bilingual children: the role of language exposure, vocabulary scores and environmental factors: Speech, Language and Hearing: Vol 25 , No 3 - Get Access](#). [citováno 2025-02-22].

GAGARINA, N.; KLOP, D.; TSIMPLI, I. M. a WALTERS, J., 2016. *Narrative abilities in bilingual children*. Online. *Applied Psycholinguistics*, vol. 37, no. 1, s. 11-17. DOI: 10.1017/S0142716415000399. Dostupné z: [Narrative abilities in bilingual children | Applied Psycholinguistics | Cambridge Core](#). [citováno 2025-02-22].

HOFF, E. a CORE, C., 2013. *Input and Language Development in Bilingually Developing Children*. Online. *Seminars in Speech and Language*, vol. 34, no. 4, s. 215-226. DOI: 10.1055/s-0033-1353448. Dostupné z: [Thieme E-Journals - Seminars in Speech and Language / Abstract](#). [citováno 2025-02-22].

HÖHLE, B.; BIJELJAC-BABIC, R. a NAZZI, T., 2020. *Variability and stability in early language acquisition: Comparing monolingual and bilingual infants' speech perception and word recognition*. Online. *Bilingualism: Language and Cognition*, vol. 23, no. 1, s. 56-71. DOI: 10.1017/S1366728919000348. Dostupné z: [Variability and stability in early language acquisition: Comparing monolingual and bilingual infants' speech perception and word recognition | Bilingualism: Language and Cognition | Cambridge Core](#). [citováno 2025-02-22].

JARUŠKOVÁ, L.; CHLÁDKOVÁ, K. a SMOLÍK, F., 2023 *Bilingvní děti a bilingvní výchova: co nám říká současná věda*. Online. *Vox pediatrics*, roč. 23, č. 10, s. 23-25. ISSN 1213-2241.

KAPALKOVÁ, S., 2017. *Primary Language Impairment in a Context of Multilingual Society*. Online. *Listy klinické logopedie*, roč. 1, č. 1, s. 34-38. DOI: 10.36833/lkl.2017.005. Dostupné z: [PRIMARY LANGUAGE IMPAIRMENT IN A CONTEXT OF MULTILINGUAL SOCIETY](#). [citováno 2025-02-22].

KOHNERT, K., 2013. *Language Disorders in Bilingual Children and Adults*. San Diego: Plural Publishing, 2013. ISBN 978-1-59756-534-9.

LACHOUT, M., 2017. *Bilingvismus a bilingvní výchova na příkladu bilingvismu česko-německého*. Praha: Togga, 2017. ISBN 978-80-7476-128-7.

MONTRUL, S., 2015. *The Acquisition of Heritage Languages*. Online. Cambridge University Press. DOI: 10.1017/CBO9781139030502. Dostupné z: [The Acquisition of Heritage Languages](#). [citováno 2025-02-22].

MORGENSTERNOVÁ, M.; ŠULOVÁ, L. a SCHÖLL, L., 2011. *Bilingvismus a interkulturní komunikace*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. ISBN 978-80-7357-678-3.

MUSZYŃSKA, K.; KRAJEWSKI, G.; DYNIAK, A.; GARMANN, N. G.; ROMØREN, A. S. H. et al., 2025. *Bilingual children reach early language milestones at the same age as monolingual peers*. Online. *Journal of Child Language*, s. 1-24. DOI: 10.1017/S0305000924000655. Dostupné z: [Bilingual children reach early language milestones at the same age as monolingual peers | Journal of Child Language | Cambridge Core](#). [citováno 2025-02-22].

NEUBAUER, K., 2018. *Kompedium klinické logopedie: diagnostika a terapie poruch komunikace*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1390-1.

NILSSON, K. K. a DE LÓPEZ, K. J., 2016. *Theory of Mind in Children With Specific Language Impairment: A Systematic Review and Meta-Analysis*. Online. *Child Development*, vol. 87, no. 1, s. 143-153. DOI: 10.1111/cdev.12462. Dostupné z: [Theory of Mind in Children With Specific Language Impairment: A Systematic Review and Meta-Analysis - Nilsson - 2016 - Child Development - Wiley Online Library](#). [citováno 2025-02-22].

NIU, T.; WANG, S.; MA, J.; ZENG, X. a XUE, R., 2024. *Executive functions in children with developmental language disorder: a systematic review and meta-analysis*. Online. *Frontiers in Neuroscience*, vol. 18. DOI: 10.3389/fnins.2024.1390987. Dostupné z: [Frontiers | Executive functions in children with developmental language disorder: a systematic review and meta-analysis](#). [citováno 2025-02-22].

NOVÁKOVÁ SCHÖFFELOVÁ, M., 2020. *Diagnostika narativních schopností a česká adaptace nástroje MAIN*. Online. *Listy klinické logopedie*, roč. 4, č. 2, s. 124-135. DOI: 10.36833/lkl.2020.027. Dostupné z: [Diagnostics of narrative abilities and Czech adaptation of the MAIN tool](#). [citováno 2025-02-22].

OLSON, D. J., 2023. *Measuring bilingual language dominance: An examination of the reliability of the Bilingual Language Profile*. Online. *Language Testing*, vol. 40, no. 3, s. 521-547. DOI: 10.1177/02655322221139162. Dostupné z: [Measuring bilingual language dominance: An examination of the reliability of the Bilingual Language Profile - Daniel J. Olson, 2023](#). [citováno 2025-02-22].

PARADIS, J., 2016. *The Development of English as a Second Language With and Without Specific Language Impairment: Clinical Implications*. Online. Journal of Speech, Language, and Hearing Research, vol. 59, no. 1, s. 171-182. DOI: 10.1044/2015_JSLHR-L-15-0008. Dostupné z: [The Development of English as a Second Language With and Without Specific Language Impairment: Clinical Implications | Journal of Speech, Language, and Hearing Research](#). [citováno 2025-02-22].

PARADIS, J., 2019. English second language acquisition from early childhood to adulthood: The role of age, first language, cognitive, and input factors. In: *Proceedings of the BUCLD*. Somerville, MA, USA: Cascadia Press, s. 11-26. Dostupné z: [English Second Language Acquisition from Early Childhood to Adulthood: The Role of Age, First Language, Cognitive, and Input Factors](#). [citováno 2025-02-22].

PARADIS, J. a NAVARRO, S., 2003. *Subject realization and crosslinguistic interference in the bilingual acquisition of Spanish and English: what is the role of the input?* Online. Journal of Child Language, vol. 30, no. 2, s. 371-393. DOI: 0.1017/S0305000903005609. Dostupné z: [Subject realization and crosslinguistic interference in the bilingual acquisition of Spanish and English: what is the role of the input? | Journal of Child Language | Cambridge Core](#). [citováno 2025-02-22].

PARADIS, J.; GENESEE, F. a CRAGO, M. B., 2011. *Dual language development and disorders: a handbook on bilingualism and second language learning*. Baltimore, Md.: Paul H. Brookes Pub. Co. ISBN 978-1-59857-058-8.

POSPÍŠILOVÁ, L., 2022. *Klinická logopedie odb. 903. Osnova Standardu péče pro dg. Vývojová dysfázie*. Praha: Asociace klinických logopedů. Dostupné z: [vyvojova-dysfazie---standard.pdf](#).

POSPÍŠILOVÁ, L.; HRDLIČKA, M. a KOMÁREK, V., 2021. *Developmental dysphasia – functional and structural correlations*. Online. Česká a slovenská neurologie a neurochirurgie, roč. 84/117, č. 4, s. 237-244. DOI: 10.48095/ccsnn2021237. Dostupné z: [Developmental dysphasia – functional and structural correlations | Česká a slovenská neurologie a neurochirurgie](#). [citováno 2025-02-22].

SANHUEZA, S.; URRUTIA, M. a MARRERO, H., 2024. *Finding the Mole and Choosing the Apple: Executive Function Challenges in Children with Developmental Language Disorder (DLD)*. Online. Children, vol. 11, no. 12. DOI: 10.3390/children11121519. Dostupné z: [Finding the Mole and Choosing the Apple: Executive Function Challenges in Children with Developmental Language Disorder \(DLD\)](#). [citováno 2025-02-22].

SANSAVINI, A.; FAVILLA, M. E.; GUASTI, M. T.; MARINI, A.; MILLEPIEDI, S. et al., 2021. *Developmental Language Disorder: Early Predictors, Age for the Diagnosis, and Diagnostic Tools. A Scoping Review*. Online. Brain Sciences, vol. 11, no. 5. DOI: 10.3390/brainsci11050654. Dostupné z: [Developmental Language Disorder: Early Predictors, Age for the Diagnosis, and Diagnostic Tools. A Scoping Review](#). [citováno 2025-02-22].

SCHARFF RETHFELDT, W.; MCNEILLY, L.; ABUTBUL-OZ, H.; BLUMENTHAL, M.; GARCIA DE GOULART, B.; HUNT, E.; LAASONEN, M. R.; LEVEY, S.; MEIR, N.; MOONSAMY, S.; MOPHOSHO, M.; SALAMEH, E.-K.; SMOLANDER, S.; TAIEBINE, M. a THORDARDOTTIR, E., 2022. Common Questions by Parents and Caregivers of Bilingual/Multilingual Children and Informed, Evidence-based Answers. Online. In: *The International Association of Communication Sciences and Disorder*. Malta: Multilingual-Multicultural Affairs Committee. Dostupné z: [2022-FAQs-for-Speech-and-Language-Therapists-Pathologists ENGLISH.pdf](#). [citováno 2025-02-22].

SCHWOB, S.; EDDE, L.; JACQUIN, L.; LEBOULANGER, M.; PICARD, M. et al., 2021. *Using Nonword Repetition to Identify Developmental Language Disorder in Monolingual and Bilingual Children: A Systematic Review and Meta-Analysis*. Online. Journal of Speech, Language, and Hearing Research, vol. 64, no. 9, s. 3578-3593. DOI: 10.1044/2021_JSLHR-20-00552. Dostupné z: [Using Nonword Repetition to Identify Developmental Language Disorder in Monolingual and Bilingual Children: A Systematic Review and Meta-Analysis | Journal of Speech, Language, and Hearing Research](#). [citováno 2025-02-22].

SEIDLOVÁ MÁLKOVÁ, G. a SMOLÍK, F., 2014. *Diagnostika jazykového vývoje: diagnostická baterie pro posouzení vývoje jazykových znalostí a dovedností dětí předškolního věku: testová příručka*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4239-7.

SMOLÍK, F.; TURKOVÁ, J.; MARUŠINCOVÁ, K. a MALECHOVÁ, V., 2017. *Dotazník vývoje komunikace II. Dovyko II. Dotazník pro diagnostiku jazykového vývoje ve věkovém rozmezí 16 až 30 měsíců. Příručka a normy*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. ISBN 978-80-7308-753-1.

SOTO-COROMINAS, A. et al., 2020. Socioemotional wellbeing influences bilingual and biliteracy development: evidence from Syrian refugee children. In: *Proceedings of the 44th Boston University*

Conference on Language Development. Somerville: Cascadia Press. 2020. s.620-633. Dostupné z: [Socioemotional Wellbeing Influences Bilingual and Biliteracy Development: Evidence from Syrian Refugee Children](#). [citováno 2025-02-22].

STIBORSKA, P., 2024. Česká verze screeningového testu opakování vět a pseudoslov "The Grammar and Phonology Screen (GAPS)". Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Lucie Kytnarová, Ph.D. Dostupné z: [Česká verze screeningového testu opakování vět a pseudoslov "The Grammar and Phonology Screen \(GAPS\)" – Pavla STIBORSKÁ](#).

THORDARDOTTIR, E., 2014. *The relationship between bilingual exposure and morphosyntactic development*. Online. *International Journal of Speech-Language Pathology*, vol. 17, no. 2, s. 97-114. DOI: 10.3109/17549507.2014.923509. Dostupné z: [The relationship between bilingual exposure and morphosyntactic development: International Journal of Speech-Language Pathology: Vol 17 , No 2 - Get Access](#). [citováno 2025-02-22].

THORDARDOTTIR, E. a REID, H., 2022. *Nonword repetition to identify DLD in older school-age children*. Online. *Enfance*, vol. 1, no. 1, s. 59-79. DOI: 10.3917/enf2.221.0059. Dostupné z: [Nonword repetition to identify DLD in older school-age children | Cairn.info](#). [citováno 2025-02-22].

VAN DIJK, C.; VAN WONDEREN, E.; KOUTAMANIS, E.; KOOTSTRA, G. J.; DIJKSTRA, T. et al., 2022. *Cross-linguistic influence in simultaneous and early sequential bilingual children: a meta-analysis*. Online. *Journal of Child Language*, vol. 49, no. 5, s. 897-929. DOI: 10.1017/S0305000921000337. Dostupné z: [Cross-linguistic influence in simultaneous and early sequential bilingual children: a meta-analysis | Journal of Child Language | Cambridge Core](#). [citováno 2025-02-22].

WORLD HEALTH ORGANIZATION, 2022. *International Classification of Diseases. 11th revision*. Online. Dostupné z: <https://icd.who.int/en>. [citováno 2025-02-22].